

5. Profesionalna etika nastavnika koji se bave podučavanjem obrazovanja za demokratiju i ljudska prava: tri načela

Ako učenici dođu na čas u kojem se uči o obrazovanju za demokratiju i ljudska prava s vlastitim mišljenjima, a iz njega svi izađu s nastavnikovim gledištima, to obično ukazuje na problem. Nastavnici obrazovanja za demokratiju i ljudska prava moraju biti oprezni da ne nameću svojim učenicima određene stavove i vrijednosti s kojima se oni lično poistovjećuju. Škole su javne institucije, i roditelji, kao i društvo u cjelini, očekuju da nastavnici neće zloupotrijebiti svoju moć tako što će da indoktriniraju njihovu djecu.

Profesionalna etika nastavnika obrazovanja za demokratiju i ljudska prava iz tog razloga presudna je za uspjeh, pa čak i za opravdanje obrazovanja za demokratiju i ljudska prava kao sastavnog dijela školskog plana i programa. Može se sažeti u sljedeća tri načela, koji potiču iz rasprave na tu temu vođene u Njemačkoj tokom 1970-ih.²³

5.1 Načelo ne-indoktrinacije

Nastavnik ne smije ni na koji način da pokušava da indoktrinira svoje učenike da bi oni usvojili poželjne stavove, kao što je na primjer politička korektnost. Iz tog razloga nastavnik ne smije ušutkati učenika, niti ga „nadjačati” superiornim argumentovanjem. Učenici bi radije trebalo da slobodno prosuđuju, bez ometanja ili prepreka. Svaki pokušaj nastavnika da indoktrinira svoje učenike protivi se načelima obrazovanja za demokratiju i ljudska prava i njegovom cilju da obrazuje građane koji su sposobni i spremni da participiraju u otvorenom društvu i slobodnoj, pluralističkoj demokratiji.

5.1.1 Praktične implikacije

Nastavnik bi zato trebao da vodi rasprave u razredu u kojem se uči obrazovanje za demokratiju i ljudska prava, ali ne da u njima i učestvuje. S druge strane, ako ga učenici upitaju za njegov stav o određenoj temi, savjetujemo da ga i izrazi. Učenici dobro znaju da nastavnik kao građanin posjeduje lično političko gledište kao i svako drugi, i veoma često ih zanima da ga čuju. Nastavnik bi zatim trebao da naglasi da se ne izjašnjava u svojoj profesionalnoj ulozi, već kao građanin. I zaista, učenicima bi se moglo da se učini pomalo čudnim da je njihov nastavnik obrazovanja za demokratiju i ljudska prava u razrednim raspravama na neki način politički nepristrasan, dok se od njih očekuje da neprekidno iznose svoje stavove.

Nastavnika posvećenog podučavanju ljudskih prava može sigurno pogoditi ako neki učenik iznosi stavove koji naginju rasizmu, nacionalizmu ili bilo kojoj vrsti fundamentalizma. Svejedno trebalo bi da se suzdrži od nametanja tolerantnijih stavova superiornim argumentovanjem, već bi prije trebalo da pokuša da shvati iz kog je razloga mlada osoba usvojila takav smjer misli, te da pronađe put da izazove učenika da razmišlja drugačije i na nekonvencionalne načine.

5.2 Načelo kontroverzne rasprave

Kakvo god kontroverzno pitanje iz područja nauke ili politike postojalo, ono se kao takvo mora obraditi u razredima obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Ovo je načelo usko povezano s načelom ne-indoktrinacije: ako se izostavljaju drugačija gledišta i ignoriraju alternativne opcije, obrazovanje za demokratiju i ljudska prava na dobrom je putu ka indoktrinaciji. U učionicama obrazovanja za demokratiju i ljudska prava treba napraviti mjesta za kompleksnost, kontroverziju, pa čak i za kontradikcije. Na primjer, iako su ljudska prava univerzalna, individualna prava mogu zapravo da budu jedno s drugim u sukobu.

U pluralističkom su društvu nesaglasnost, razlike u vrijednostima i suprotstavljeni interesi pravilo, a ne izuzetak, i iz tog razloga učenici moraju da se nauče kako da se nose s kontroverzijom. U demokratiji su debate i rasprave medij za rješavanje problema i sukoba. Sporazum i određeni stepen saglasnosti kroz kompromis rezultat su pregovora. Prinudna harmonija bez otvorene rasprave jednostavno upućuje na ugnjetavanje.

5.2.1 Praktične implikacije

Na osnovu toga, nastavnik obrazovanja za demokratiju i ljudska prava mora da predstavi barem dva gledišta o određenoj problematici. Važna je jednaka zastupljenost oba gledišta (na primjer, u dužini teksta).

²³ Vidi “Der Beutelsbacher Konsens” (Sporazum iz Beutelsbachera) (www.lpb-bw.de).

U plenarnim raspravama nastavnik treba da pozdravi različitost gledišta među učenicima. Ukoliko neki stav zastupa samo manjina – ili čak ni jedan učenik – nastavnik treba da ga zauzme u svrhu samog argumentovanja, jasno ističući da samo igra određenu ulogu, a ne da izražava vlastito mišljenje. Mora pritom paziti da prilagodi svoju vještinu argumentovanja onoj učeničkoj.

5.3 Osposobljavanje učenika u promovisanju vlastitih interesa

Učenici moraju biti u stanju da analiziraju političku situaciju i prepoznaju svoje interese, te da odaberu metode i sredstva pomoću kojih će na takvu situaciju uticati u korist svojih interesa. Taj cilj od učenika zahtijeva detaljno treniranje vještina i kompetencije aktivnog djelovanja i participacije. Može se postići samo ako se poštuju i druga dva načela, ne-indoktrinacija i kontroverzna rasprava. Ovo načelo ne smije se pogrešno tumačiti kao podsticanje egoizma i zanemarivanja odgovornosti. Svaka zajednica zasniva se na tim vrijednostima, no poenta je da nastavnik ne obeshrabruje učenike u promovisanju vlastitih interesa suočavajući ih s potrebom da izvršavaju svoje dužnosti i odgovornosti.

5.3.1 Praktične implikacije

Škola je mikro-društvo gdje učenici uče kako da participiraju. To može da se podstiče na mnogo načina, počevši u razredu, dopuštajući učenicima da biraju teme koje ih zanimaju i da učestvuju u planiranju nastavnih časova i primjenjivanju naprednijih pristupa kao što je demokratsko upravljanje školama (učenje kroz demokratiju i ljudska prava) i budu aktivni u realizaciji predloženog.

Iskustveno i problemsko učenje podstiču učenike u razvijanju vještina nezavisnog prosuđivanja i donošenja odluka.